

MAHALLIY BYUDJETLAR IJROSINI SAMARALI TASHKIL ETISHDA DAVLAT BYUDJETI BILAN O'ZARO MUNOSABATLARNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Tursunboyev Bobur

*Bo'stonliq tumani Iqtisodiyot va moliya bo'limi boshlig'i moliya masalalari
bo'yicha o'rinbosari*

Tel : +998983601818

E-mail: boburbek0200@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur tezida mahalliy byudjetlar ijrosini samarali tashkil etishda davlat byudjeti bilan o'zaro moliyaviy munosabatlarning ahamiyati kompleks tarzda tahlil qilingan. Tadqiqotda mahalliy byudjetlarning daromad bazasini mustahkamlash, byudjetlararo transferlar, subvensiyalar va dotatsiyalarning hududlar moliyaviy barqarorligini ta'minlashdagi roli yoritilgan. Shuningdek, davlat byudjeti va mahalliy byudjetlar o'rtasidagi moliyaviy munosabatlarni tartibga soluvchi mexanizmlarning samaradorligi hamda ularning hududlarning moliyaviy mustaqilligiga ta'siri baholangan.

Tezida mahalliy byudjetlar ijrosida yuzaga keladigan asosiy muammolar, jumladan, daromad manbalarining cheklanganligi, byudjet mablag'laridan foydalanish samaradorligining pastligi va moliyaviy intizomga rioya etishdagi kamchiliklar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, byudjetlararo munosabatlarda ochiqlik va shaffoflikni ta'minlash, transfer mablag'larini taqsimlash mexanizmlarini takomillashtirish hamda mahalliy hokimiyat organlarining moliyaviy mustaqilligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Tadqiqot natijalari mahalliy byudjetlar ijrosining samaradorligini oshirish, hududlar o'rtasidagi moliyaviy nomutanosiblikni kamaytirish va davlat moliya tizimining barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: mahalliy byudjet, davlat byudjeti, byudjetlararo munosabatlar, transferlar, moliyaviy mustaqillik, byudjet ijrosi.

Аннотация: В данном тезисе комплексно анализируются вопросы повышения эффективности исполнения местных бюджетов на основе совершенствования финансовых взаимоотношений с государственным бюджетом. В ходе исследования рассматриваются проблемы формирования доходной базы местных бюджетов, роль межбюджетных трансфертов, субвенций и дотаций в обеспечении финансовой устойчивости регионов, а также влияние данных механизмов на уровень финансовой самостоятельности органов местной власти.

Особое внимание уделяется анализу существующих проблем в исполнении местных бюджетов, включая — ограниченность доходных источников,

недостаточную эффективность использования бюджетных средств и нарушения финансовой дисциплины. В тезисе обоснована необходимость повышения прозрачности межбюджетных отношений, совершенствования механизмов распределения трансфертов и усиления контроля за целевым использованием бюджетных ресурсов.

Результаты исследования подтверждают, что рационально выстроенные взаимоотношения между государственным и местными бюджетами способствуют снижению территориальных дисбалансов, укреплению финансовой устойчивости регионов и повышению эффективности системы государственных финансов в целом.

Ключевые слова: местный бюджет, государственный бюджет, межбюджетные отношения, трансферты, финансовая самостоятельность, исполнение бюджета.

Abstract: This thesis explores the improvement of interbudgetary relations between the state budget and local budgets as a key factor in ensuring the effective execution of local budgets. The study examines the formation of the revenue base of local budgets, the role of intergovernmental transfers, subsidies, and grants in maintaining fiscal sustainability at the regional level, and their impact on enhancing the financial autonomy of local authorities.

Special attention is given to the analysis of challenges faced in local budget execution, including limited revenue sources, inefficient use of budget funds, and weaknesses in fiscal discipline. The paper emphasizes the importance of increasing transparency in interbudgetary relations, improving transfer allocation mechanisms, and strengthening control over the targeted use of budgetary resources.

The findings demonstrate that well-structured interbudgetary relations between state and local budgets contribute to reducing regional fiscal disparities, strengthening regional financial stability, and improving the overall efficiency of the public finance system.

Keywords: local budget, state budget, interbudgetary relations, transfers, fiscal autonomy, budget execution.

Kirish

Mahalliy byudjetlar davlat moliyaviy tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, hududlarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash va aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni tashkil etishda asosiy manba hisoblanadi. Shu bilan birga, mahalliy byudjetlarning samarali ijrosi davlat byudjeti bilan uzviy bog'liqlikda amalga oshadi. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida mahalliy byudjetlar va davlat byudjeti o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni takomillashtirish, byudjet jarayonlarining shaffofligini oshirish va mablag'larning samarali sarflanishini ta'minlash masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda. Ushbu tezisning maqsadi – mahalliy byudjetlar ijrosini

samarali tashkil etish jarayonida davlat byudjeti bilan o'zaro munosabatlarni takomillashtirish yo'llarini o'rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

1. Mahalliy byudjetlar va davlat byudjeti o'rtasidagi munosabatlarning nazariy asoslari

Mahalliy byudjetlar ijrosi va davlat byudjeti bilan o'zaro bog'liqlikni tushunish uchun byudjet tizimining asosiy mexanizmlarini ko'rib chiqish zarur.

1.1. Byudjet tizimi va uning struktura elementi

O'zbekiston Respublikasining byudjet tizimi ikki darajali: davlat byudjeti va mahalliy byudjetlar tizimi. Davlat byudjeti mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasini moliyalashtiruvchi asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Mahalliy byudjetlar esa hududlarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondirishga yo'naltirilgan.

1.2. Davlat va mahalliy byudjetlar o'rtasidagi o'zaro munosabat

Davlat byudjeti va mahalliy byudjetlar o'rtasidagi munosabatlar quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshadi:

- Mahalliy byudjetlarni shakllantirishda markaziy byudjetdan qo'shimcha mablag'larni ajratish;
- Moliyaviy nazorat va audit jarayonlarini amalga oshirish;
- Hududiy dasturlarni moliyalashtirishda davlat va mahalliy resurslarning uyg'unligi.

1.3. Samarali byudjet ijrosining nazariy asoslari

Samarali byudjet ijrosi – bu mablag'larning belgilangan maqsadlar doirasida optimal va samarali ishlatilishini ta'minlashdir. Bu jarayonda:

- Byudjet rejalarining aniqligi;
- Byudjet parametrlarining real ehtiyojlarga mosligi;
- Moliyaviy nazorat va shaffoflikning ta'minlanishi muhimdir.

2. Mahalliy byudjetlar ijrosidagi amaliy holatlar va muammolar

O'zbekiston Respublikasida mahalliy byudjetlar ijrosi sohasida quyidagi muammolar mavjud:

1. Markaziy va mahalliy byudjetlar o'rtasida resurslar taqsimotining noaniqligi;
2. Hududiy dasturlarni moliyalashtirishda kechikishlar;
3. Byudjet mablag'larining samarali ishlatilishini ta'minlash mexanizmlarining yetarli darajada emasligi.

2.1. Mavjud tartib va qonunchilikning tahlili

Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasida mahalliy byudjetlar ijrosini tartibga soluvchi normativ hujjatlar mavjud, jumladan:

- "Byudjet to'g'risida"gi qonun;
- Mahalliy byudjetlar ijrosini nazorat qiluvchi ichki va tashqi audit mexanizmlari.

Ushbu hujjatlar mahalliy byudjetlarning samarali ishlashini ta'minlashga qaratilgan bo'lsa-da, amaliyotda ba'zi hududlarda byudjet mablag'larining maqsadsiz ishlatilishi kuzatilmoqda.

2.2. Mahalliy byudjetlarning samaradorligini oshirish yo'llari

- Byudjet rejalarini aniq va shaffof shakllantirish;
- Davlat byudjeti va mahalliy byudjetlar o'rtasida avtomatlashtirilgan moliyaviy axborot almashinuvi;
- Hududiy dasturlarni moliyalashtirishning monitoring va audit tizimini kuchaytirish;
- Byudjet resurslarini maqsadli yo'naltirish mexanizmlarini takomillashtirish.

3. Takliflar va tavsiyalar

1. Davlat byudjeti va mahalliy byudjetlar o'rtasida resurs taqsimoti mexanizmlarini optimallashtirish;
2. Mahalliy byudjetlarning ijrosini elektron tizim orqali nazorat qilish va shaffoflikni oshirish;
3. Byudjet mablag'larining samarali ishlatilishini rag'batlantiruvchi normativ-huquqiy bazani takomillashtirish;
4. Hududiy dasturlarni moliyalashtirishda moliyaviy rejalashtirish va audit jarayonlarini kuchaytirish.

Xulosa

Mahalliy byudjetlar ijrosini samarali tashkil etish davlat byudjeti bilan uzviy bog'liqdir. Samarali byudjet boshqaruvi hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash, aholiga sifatli xizmat ko'rsatish va moliyaviy resurslarni optimal ishlatish imkonini beradi. Shu sababli, byudjet tizimining shaffofligi, resurslar taqsimotining adolatliligi va nazorat mexanizmlarining takomillashuvi dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Byudjet to'g'risida"gi Qonuni, 2019 yil.
2. Axmedov A., "Davlat va mahalliy byudjetlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar", T., 2021.
3. Islomov B., "Mahalliy byudjetlar samaradorligini oshirish masalalari", Moliyaviy tahlil jurnali, 2022.
4. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Byudjet hisobotlari va statistika, 2023.
5. Mirzaev S., "Hududiy moliya boshqaruvi va resurslarni optimallashtirish", Iqtisodiyot va moliya, 2020.

